

M E S O S Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi
The Journal of Interdisciplinary Medieval Studies

Machiavelli'nin Romulus'u

Yazar/Author: C. Cengiz Çevik

Kaynak/Source: *Mesos: Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi*, II , 1-17.

Doi: 10.37223/mesos.2020.1

MESOS Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi içinde yayımlanan tüm yazılar kamunun kullanımına açıktır; serbestçe, ücretsiz biçimde, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin alınmaksızın okunabilir, kaynak gösterilmesi şartıyla indirilebilir, dağıtılabılır ve kullanılabilir.

Machiavelli'nin Romulus'u

Machiavelli's Romulus

C. Cengiz Çevik*

* Dr., jengiz@gmail.com, Orcid no: 0000-0001-6160-2206

Özet

Politik düşünce tarihinin en önemli isimlerinden biri olan Machiavelli devletin esenliği için iktidar sahiplerinin ilk bakışta etik görünmeyen karar ve eylemlerini bile normalleştirerek olumlar. Onun Roma tarihine bakışı da bu yöndedir. Roma'nın kurucusu ve ilk kralı olan Romulus'un kardeşini öldürerek iktidarı ele geçirmesini her kentin tek adam tarafından kurulması gerektiği düşüncesiyle olumlar. Bu makalede Machiavelli'nin *Discorsi sopra la prima Deca di Tito Livio* (Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler) başlıklı eserinde Romulus'u bu düşünce çerçevesinde nasıl ele alıp betimlediğini inceliyoruz.

Anahtar kelimeler: Söylevler, Felsefe, Machiavelli, Politika, Politik Felsefe, Roma, Romulus, Titus Livius

Abstract

Machiavelli, one of the most important figures in the history of political thought, affirms the well-being of the state by normalizing even the decisions and actions of the rulers that seem unethical at first sight. His view of Roman history is in this direction. He affirms that Romulus, the founder and first king of Rome, seized power by killing his brother, with the idea that every city should be founded by one man. In this article, we examine how Machiavelli handles and describes Romulus within the framework of this thought in his work *Discorsi sopra la prima Deca di Tito Livio* (Lectures on the First Ten Books of Titus Livius)

Keywords: Discorsi, Philosophy, Machiavelli, Politics, Political Philosophy, Rome, Romulus, Titus Livius

Machiavelli'nin Romulus'u talih sayesinde değil de kendi becerileri sayesinde yönetici olan Musa, Kyros, Theseus gibi önderlerden biridir¹. Ona göre Romulus ilkin kent kuran yerel bir önder ve krallık rejiminde iyi yasalar koyan krallar silsilesinin başıdır. Machiavelli önce kentlerin kuruluşunu incelediği *Discorsi sopra la prima Deca di Tito Livio* 1.1'de² tüm kentlerin ya buldukları yerdeki yerliler ya da yabancılar tarafından kurulduğunu söyler. Roma'yla ilgili iki kuruluş mitine göndermede bulunur. Bunlardan ilki Aeneas, diğeri Romulus mitidir. Ona göre Roma'nın kuruluşunu inceleyen biri kurucunun Aeneas olduğuna kanaat getirirse³ Roma'yı dışarıdan gelenlerin kurduğunu kabul etmiş olur. Buna karşılık Romulus'u ilk baba (*primo progenitore*) olarak belirlerse⁴ Roma'yı yerliler tarafından kurulmuş olan diğer kentler arasında saymış olur. Başka deyişle Aeneas beraberindeki topluluğa yeni bir yurt arayan önder örneğidir. Romulus ise bulunduğu bölgede yeni bir kentin kurulmasına öncülük etmiştir. Her iki durumda da herhangi bir kişiye bağlı olmayan "özgür bir başlangıç" (*principio libero*) söz konusudur. Machiavelli bu noktada Romulus, Numa ve diğer kralların yaptığı yasalara dayanan birçok zorunluluğa dikkat çeker, ona göre bu yasalar şu dört unsurun Roma'yı yüzlerce yıl bozamamasını sağlamıştır: 1. Sitenin verimliliği (*la fertilità del sito*), 2. Denizin uygunluğu (*la commodità del mare*), 3. Sık zaferler (*le spesse vittorie*), 4. İmparatorluğun / iktidar alanının büyüklüğü (*la grandezza dello imperio*). Romulus ve ardından gelen kralların koyduğu yasalar, kentin bozulmamasını sağlaması şöyle dursun, onun başka hiçbir kenti veya cumhuriyeti süslemeyecek kadar çok yetenekle (*virtù*) dolu olmasını sağlamıştır.

¹ *Il Principe* 6.3. Temel alınan edisyon için bk. Niccolò Machiavelli, *Il Principe*, ed. M. Martelli (Roma: Salerno Editrice, 2006).

² Buradan itibaren *Discorsi* kısaltması kullanılacaktır. Çalışmamızda temel aldığımız İtalyanca metnin künyesi şudur: *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*, ed. G. Inglese (Milan: Biblioteca Universale Rizzoli, 1984). Bu metinle birlikte kullandığımız diğer çeviri kaynakları ise şunlardır: *Discourses on Livy*, çev. J. C. Bondanella & P. Bondanella (Oxford: Oxford University Press, 2003); *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler*, çev. A. Tolga (İstanbul: Say Yayınları, 2017).

³ Livius 1.1-3. Temel aldığımız metnin künyesi şudur: *History of Rome, Volume I: Books 1-2*, çev. B. O. Foster (Cambridge: Harvard University Press, 1919).

⁴ Livius 1.4-6.

Machiavelli sonraki bölümde bir kez daha Roma'nın krallarının koyduğu yasaların önemine değinir. Ona göre bu krallar insanların özgürce yaşamasını sağlayan birçok iyi yasa (*molte e buone leggi*) çıkarmıştır⁵.

Machiavelli'nin Romulus'unun ikinci yönü ise kurduğu kentin ve politik düzenin esenliği için ilk bakışta kötü görünen bazı kararlar alabilmiş olmasıdır. *Discorsi* 1.9'da bu konuyu işleyen Machiavelli Romulus'un erkek kardeşi Remus'u öldürmesini⁶ ve sonra krallıkta kendisiyle birlikte kenti yönetmesi için seçilen Sabin Titus Tatius'un ölümüne karar vermesini⁷ kurucu önderin kötü eylemleri olarak görmez. Romulus'u bu tür cinayetlere yönelten amaca odaklanmakla birlikte bu çerçevede iki temel yargıda bulunur: (1) Bir devlet sadece bir kişi tarafından kurulabilir. (2) Bilge kurucu geleceği hazırlar. Machiavelli bu iki yargıyı sırasıyla şöyle açıklar: Bir cumhuriyet veya krallığın kurulduğu andan itibaren iyi bir şekilde düzenlendiği hiçbir zaman görülmemiştir veya nadiren görülmüştür, dahası hiçbir politik yapı bir kişi tarafından yeniden düzenlenene kadar eski kurumlarını yenileyemez. Bir kişinin politik düzene şekil vermesi ve düzenin onun tasarısına göre belirlenmesi kaçınılmazdır. Bu yüzden kendi yararına değil, toplumun ortak yararına katkı sağlama niyetinde olan, kendi ardıklarını değil, ortak vatani düşünen cumhuriyetin tek bilge yöneticisi (*uno prudente ordinatore d'una repubblica*) tek başına otorite sahibi olmayı amaçlamalıdır. Bu noktada Romulus Machiavelli'ye, işlediği cinayetlerle bu amaç doğrultusunda hareket eden biri olarak görünür. Zira eylemi Romulus'u suçlu kılarken, eyleminin sonucu onu mazur görür, nitekim düzeni bozmak için değil, aksine onarmak için şiddete başvurmuştur.

Bilge ve yetenek sahibi (*prudente e virtuoso*) kurucunun politik yapının geleceğini hazırlaması ise temelde otoritesini (*autorità*) bir başkasına miras

⁵ Bu noktada Roma'nın karma rejimini konu edinen Machiavelli'nin odak noktası kralların bir cumhuriyet değil bir krallık kurmak için bu yasaları çıkarmış olduğudur, nitekim bu düşünceye bağlı olarak krallık döneminden sonraki cumhuriyet döneminde consul'lerin görev ve yetki alanını göz önünde tutarak kraliyet yetkisinin değil kral adının Roma'dan sürgün edildiğini söyler. Burada beliren rejim konusuyla ilgili olarak bk. C. H. Zuckert, *Machiavelli's Politics* (Chicago: The University of Chicago Press, 2017), 123-124.

⁶ Livius 1.7; Augustinus, *De Civitate Dei* 3.6; 15.5.

⁷ Livius 1.14.

bırakmamasıyla ilgilidir, zira Machiavelli'ye göre insanlar iyilikten ziyade kötülüğe meyillidir, ardılı bilge kurucunun yetenekli bir şekilde kullandığı yetkiyi hırsına yenik düşerek kullanabilir. Burada kişinin kendi çıkarını düşünmesinin bir sonucu olan hırslı (*ambiziosamente*) ve toplumun çıkarını düşünmesinin bir sonucu olan yetenekli (*virtuosamente*) davranış tarzları açıkça çatışmaktadır. Bununla birlikte politik yapı kuruluş aşamasında yönetmeye sadece bir kişi uygun olsa bile yönetilen şeyin yani devletin kendisi tek bir kişinin omuzlarına yüklendiğinde uzun süre varlığını sürdüremez, aksine devletin sorumluluğu kurucudan sonra çoğunluğun sorumluluğunda olmalıdır, onun sürekliliği çoğunluğa bağlıdır. Machiavelli'ye göre çoğunluk görüş ayrılıklarından ötürü kuruluş aşamasında politik yapıyı düzenleyemez, ancak yapı bir kere kurulduktan sonra da onu terk etme konusunda kendi içinde bir uzlaşma sağlayamaz.

Machiavelli Romulus'un otoritesinin kapsamını tartışmaya açtığında onun kendisine savaşta komutanlık ve meclisi toplantıya çağırma dışında hiçbir yetki bırakmadığına dikkat çeker. Machiavelli'ye göre Romulus'un bu tercihi özellikle de orduyu ve silahları yönetmenin yöneticinin özel imtiyazı olması gerektiği fikrini öğretmektedir⁸. Sonraki krallar tarafından da sürdürülen yetki paylaşımı veya dağıtımının önemi, Romalıların daha sonra Tarquinius hanedanını Roma'dan kovup cumhuriyet rejimine geçtiklerinde Romulus ve diğer kralların kurduğu kurumları sürdürmelerinden de anlaşılmalıdır. Sadece kral yerine iki consul seçmişlerdir. Machiavelli buradan Romulus ve diğer kralların kurduğu ilk kurumların mutlak ve despotik değil, özgür ve yasayla yönetilen bir rejime uygun olduğu sonucuna varır. *Discorsi* 1.9 Machiavelli'nin yeni kurumların tek adam tarafından kurulması gerektiği ve Romulus'un Remus ile Titus Tatius'un ölümlerinden ötürü suçlanmayıp aksine mazur görüldüğüne duyduğu inançla son bulur. Warner-Scott bu noktada Machiavelli'nin yaklaşımını Romulus'un hakkını teslim etme veya imajını iyileştirme olarak değerlendirirken, *Discorsi* 1.9'un başlığına dikkat çeker: "Eğer birisi başlangıçta yeni bir cumhuriyet kurmak ya da

⁸ M. Hörnqvist, "Machiavelli's military project and the Art of War," *The Cambridge Companion to Machiavelli*, ed. J. M. Najemy (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 119.

eski yasaları tamamen kaldırıp yeniden şekillendirmek zorundaydı bunu tek başına yapmalıdır". Yazarlar bu başlığın genel bir ilkeyi savunduğunu söyleyerek Augustinus'un işlediği Romulus'un tek başına kalma hırsı konusunu hatırlatır⁹.

Kuşkusuz Machiavelli'nin üzerine yorum yaptığı Titus Livius'un eserinde Romulus'un cinayetlerinde kentin kuruluş aşamasında tek adam olma niyeti veya bu yönde politik bir öngörü yoktur. Livius sadece Romulus ile Remus'un ikiz olduğuna, bu yüzden birinin diğerine yaşça üstün olmasının mümkün olmadığına değindikten sonra kimin kuracağı kente kendi adını vereceğine tanrıların karar vermesini istediklerinden, Romulus'un Palatium, Remus'un Aventinus tepesinde kehanet (augur) yöntemine başvurduğundan söz eder. Livius'un anlatımına göre alametlere bakıldığında ikisi de kendi taraftarları tarafından kral ilan edilmiş ve sonunda Romulus Remus'u öldürerek tek başına iktidar sahibi (*solus potitus imperio*) olmuştur¹⁰. Belki bu noktada yine Livius'un aktarımında geçen Remus'un Romulus'un diktirdiği yeni duvarların üzerinden atlayarak onunla alay etmesinden söz edilebilir, zira Romulus bu tahrik edici eylem üzerine kardeşini öldürmüş ve "başka biri duvarlarımı aşarsa, sonu böyle olsun"¹¹ demiştir. Bunun Livius'un bağlamında Roma devletinin geleceğindeki olası iç çatışmalara ilişkin Romulus'a ait olumlu bir politik öngörü olmadığı kolaylıkla iddia edilebilir¹², çünkü Livius bu anlatıma ek olarak Romulus'un kardeşini öldürme gerekçesini dedeleri ile Amulius'un arasını açan insana özgü bir kusurla yani yönetme veya kral olma arzusuyla (*regni cupido*) açıklar¹³. Buradaki *cupido* sözcüğü metnin bağlamı göz önünde tutulduğunda, oldukça olumsuz bir anlamda kullanılmıştır, uğruna kardeşin bile öldürülebileceği bir iktidar olma arzusunu ifade eder.

⁹ J. M. Warner & J. T. Scott, "Sin City: Augustine and Machiavelli's Reordering of Rome", *The Journal of Politics* 73/3, 2011: 864. Romulus konusuyla ilgili olarak başka bir Machiavelli ve Augustinus karşılaştırması için bk. A. Moudarres, "The Enemy at Home: Fratricide and Civil Strife in Machiavelli's Thought", *MLN*, 129.1, 2014: 27-33. Bu konuyla ilgili olarak Musa ile Romulus arasında yapılan bir karşılaştırma için bk. P. S. Donaldson, *Machiavelli and Mystery of State* (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), 193 vd. Burada işlenen konuların yer aldığı *Discorsi* 1.9-10'la ilgili kapsamlı bir değerlendirme için bk. H. C. Mansfield, *Machiavelli's New Modes and Orders: A Study of the Discourses on Livy* (Chicago & London: The University of Chicago Press, 1979), 63-69.

¹⁰ Livius 1.6-7.

¹¹ Livius 1.7: "sic deinde, quicumque alius transiliet moenia mea".

¹² Farklı bir yorum için bk. Karş. Moudarres, "The Enemy at Home: Fratricide and Civil Strife in Machiavelli's Thought", 25 vd.

¹³ Livius 1.6.

Machiavelli'de olumlu bir politik öngörü olarak karşımıza çıkan bu arzu, Livius'ta tarihsel bir vakada kişisel bir kusur olarak belirir¹⁴.

Machiavelli'nin öngörülü bir kurucu ve tek adam olarak tasvir ettiği Romulus figürü içeriği ve gerekçeleri farklı olsa da Cicero'nun Romulus tasvirini hatırlatmaktadır. Cicero Romulus'u Roma'nın kurucusu olup augur'luk görevi üstlenen ve iyiliklerinden ötürü tanrılaşmış yüce bir figür olarak sunar¹⁵. *De Re Publica* 2.4'te ise Romulus'u daha bilinçli bir şekilde kentin kuruluşunda oynadığı rolü esas alarak över. Buna göre hiçbir devletin kuruluşunda (*institutae rei publicae*), Romulus'un temel kuruluş ilkesi (*condendae principium profectum*) kadar parlak (*clarum*) ve bilinen (*notum*) bir başlangıç (*exordium*) yoktur. Cicero'nun gözünde, Romulus, kentin kuruluşundaki katkısıyla Roma geleneğinin "ortak değerler"inden (*de rebus communibus*) biri olmuştur.

Romulus'un üstün erdemi kenti kuracağı yeri belirlerken kendini gösterir:

"Romulus'un bu kentin bir gün çok güçlü bir devletin yurdu ve merkezi olacağı yönünde kutsal bir öngörüsü vardı; nitekim Italia'nın bir yöresine kurulmuş olan bu kent onca büyük gücü çok kolay bir şekilde elinde tutabilmiştir"¹⁶.

Cicero'ya göre "kent için uzun süreli bir devletin gelişimine olağanüstü bir imkân tanıdığını çok dikkatli bir şekilde öngördüğü bir yer seçmiştir"¹⁷. Burada kısa değil, uzun vadeli olarak devletin esenliğini ve çıkarını hedefleyen kentin yerine ilişkin bu politik öngörünün iki yönü vardır, birincisi kentin güvenliği, ikincisi ise ahlak yapısının korunmasıyla ilgilidir: (1) Romulus kenti deniz kıyısında kursaydı, bu sayede mevcut birlikleriyle Rutuli ve Aborigines kavimlerinin topraklarını ele geçirmesi ya da daha sonra kral Ancus'un koloni

¹⁴ Karş. J. A. Carty, "Machiavelli's Art of Politics: A Critique of Humanism and the Lessons of Rome", *On Civic Republicanism: Ancient Lessons for Global Politics*, ed. G. C. Kellow & N. Leddy (Toronto: University of Toronto Press, 2016), 124-125.

¹⁵ Bk. Cicero, *De Divinatione* 1.3.8; 1.30.9-10; 1.31.2; 2.98.8; *De Natura Deorum* 3.5.23; *De Legibus*. 2.33.11, vb.

¹⁶ *De Re Publica* 2.10: "Ut mihi iam tum divinasse ille videatur, hanc urbem sedem aliquando et domum summo esse imperio praebituram; nam hanc rerum tantam potentiam non ferme facilius ulla in parte Italiae posita urbs tenere potuisset." Bu çalışmadaki Latince den yapılan tüm çeviriler yazara aittir.

¹⁷ *De Re Publica* 2.5: "Urbi autem locum—quod est ei qui diuturnam rem publicam serere conatur diligentissime providendum—incredibili opportunitate delegit".

kurduğu yerde, Tiber ağzında kent kurabilmesi kolay olurdu¹⁸. Bununla birlikte Cicero *De Re Publica* 2.5-6'da muhtemelen Dicaearchus kaynaklı¹⁹ bir yargıyı paylaşır: Romulus'un deniz kıyısı kentlerin tehlikelere açıklığının (düşmanın deniz yoluyla aniden gelmesi ya da gelenin düşman olup olmadığının anlaşılabilmesi) bilincinde olduğunu, bu yüzden kenti sadece beklendik değil, aynı zamanda ani düşman saldırılarını da, görüşü açık olduğundan önceden haber verebilen anakara üzerine kurduğunu söyler. (2) Cicero'nun *De Re Publica* 2.7'de söylediğine göre Romulus'un tercihinin ikinci gerekçesi deniz kıyısında bulunan kentlerde "ahlakî bir çürüme ve <kötü yönde> değişim" (*quaedam corruptela ac mutatio morum*) olmasıdır, zira bu tür kentlerde "yeni diller ve adetler birbirine karışır, sadece yabancı mallar değil, aynı zamanda adetler de taşınır, sonunda vatanın kurumlarında hiçbir şey eskisi gibi kalmaz"²⁰.

Cicero aynı yerde deniz kıyısı kentlerde ihracat ve ithalatın kolay olmasının bir avantaj olduğunu düşünse de, bu avantajın Romulus'un yukarıdaki politik öngörülerine ek niteliğindeki başka bir öngörüyle sağlandığını düşünür, zira Romulus kenti daimî olarak akıp geniş bir şekilde denize dökülen Tiber nehrinin kıyısında kurmuştur. Böylece deniz yoluyla yapılan ithalat imkânı korunurken, kentnin denizden gelecek tehlikelerden uzak olmasını sağlamıştır²¹. Bununla birlikte Cicero kentin kurulduğu alandaki doğal korumaları da hatırlatarak bu coğrafi tercihi yüceltmeyi sürdürür. Bununla birlikte kentin bulunduğu yerdeki doğal yükseltiler ve su kaynakları bilhassa Romulus ve diğer kralların inşa ettiği surlar sayesinde yararlı bir işlev görür olmuştur²².

¹⁸ Keyes'in de bildirdiği gibi Romulus kenti kıyıda, Roma'nın güneyinde, Laurentum ya da Ardea yakınında veyahut daha sonra dan Ostia'nın bulunduğu yerde kurabilirdi. Bk. Cicero, *De Re Publica – De Legibus*, çev. C. W. Keyes (Cambridge: Harvard University Press, 2000), 114.

¹⁹ Karş. Platon, *Leges* 4.704a-705b.

²⁰ *De Re Publica* 2.7: "Admiserunt enim novis sermonibus ac disciplinis, et importantur non merces solum adventiciae sed etiam mores, ut nihil possit in patriis institutis manere integrum".

²¹ Oysa Cicero'nun zamanında bile Tiber üzerinde kolayca seyahat edilebilir bir nehir değildi. Bk. Cicero, *On the Commonwealth and On the Laws*, ed. J. E. G. Zetzel (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), 36.

²² Bu konuyla ilgili daha kapsamlı bir inceleme için bk. C. C. Çevik, *Cicero'nun Devleti: De Re Publica Yazıları* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017), 73-90.

Görüldüğü üzere Machiavelli ile Cicero gerekçeleri farklı olsa da Romulus'un tek adam olarak politik öngörüsünden ötürü yüceltilmeyi hak eden bir kurucu önder olduğu konusunda uzlaşmaktadır.

Machiavelli'nin eserinde karşımıza çıkan Romulus'un politik kimliğine ilişkin sonraki iki aktarım temelde birbiriyle alakalıdır. Machiavelli *Discorsi* 1.10'da dünyevî şan (*la gloria del mondo*) arayan prensin bozulmuş bir kentin yöneticisi olmayı arzulaması, bunu da Caesar gibi bozulmuş kenti yıkmak için değil, Romulus gibi onu düzeltmek için yapması gerektiğini söyler. Machiavelli tanrısal iradenin insana bundan daha büyük bir şan fırsatı vermediğini ve insanların bundan daha büyük bir şan arayamayacağını belirtir. Burada Romulus'un Caesar'ın zıddı olan bir örnek olarak gösterilmesi göz önünde tutulduğunda Romulus bir kurucu önderden ziyade bozulan kenti düzelten politik bir figürdür. Machiavelli'nin burada Romulus'u kenti düzelten politik bir figür olarak değerlendirmesi tartışmaya açıktır, zira Romulus'tan önce onun düzelterebileceği bir kent yoktur, o kurucudur. Bu konuyu cumhuriyet döneminde tek adamlık yetkisi bağlamında yorumlayan Coby'e göre Machiavelli burada bilinçli olarak Romulus'u kente yeniden düzen veren bir figür olarak yansıtarak kurucu ile onun izinden giden reformcular arasındaki ayrımı ortadan kaldırmakta, böylece devlette kurucunun perspektifine uygun olan devamlılığı vurgulamaktadır²³. Bu noktada da Machiavelli'nin Cicero'yla uzlaştığı düşünülebilir, zira Cicero Romulus'un Sabin kızlarının kaçırılmasını planlamasını da Roma'nın kuruluş sonrasındaki esenliğini göz önünde tutarak meşru kılmaya çalışır²⁴. Cicero'ya göre Romulus yeni kurduğu mevcut sitenin daha güçlü, krallığın ve halkın malî kaynaklarının daha sağlam olması için siyaseten yeni ve "sert bir karar" (*subagreste consilium*) almıştır. Romulus Romalılara 21 Ağustos'ta kutlanan Consualia oyunları için Roma'ya gelmiş olan, soylu ailede doğmuş Sabin kızlarının kaçırılıp (*rapi*) evlilik yoluyla soylu Romalı ailelere dâhil edilmelerini buyurmuştur²⁵. Burada kentin

²³ J. P. Coby, *Machiavelli's Romans: Liberty and Greatness in the Discourses on Livy* (Oxford: Lexington Books, 1999), 50 vd.

²⁴ Bk. Cicero, *De Re Publica* 2.12.

²⁵ Plutarchus'un aktarımına bakarsak (*Romulus* 14) Romulus ilkin, adını Consualia şenliklerine veren tanrı Consus'un sunu taşıyan bulduğuna dair bir söylenti yaydı. Ardından gösterişli bir adak olması için,

kurulduktan sonraki gelişimi ve esenliği savunulmaktadır, zira Cicero Romulus'un emriyle²⁶ gerçekleşen bu kız kaçırma olayından pişman olmuş ya da hayıflanır bir halde değil, aksine bunu o dönemde uygulanması gereken bir şiddet eylemi gibi görmektedir. Roma'nın yücelmesi için bir önkoşul yerine getirilmiş ve güçlü Sabinlerle siyasî düzlemde yarar sağlayacak bir kan-bağı kurulmuştur²⁷. Kellow Cicero'nun bu aktarımından hareketle Romulus'un hamlesini Sabin kralı Titus Tatius'la birlikte, ortak bir yönetim sağlayıp Roma'yı, yerli, dar bölgesine sıkışmış politika alanından kurtarmak olarak yorumlar²⁸. Başka deyişle Sabin kızlarına karşı işlenmiş olan suç gerçekte Romulus'un Romalı/Sabin kökenli olan ilk nesil halkını meydana getirir, böylece Roma'nın geleceğini dar kan ve aitlik siyasetinden kurtarır. Kellow Cicero'nun *homo novus* perspektifini hatırlatarak Roma'nın gelecekteki başarısının bu suçta yattığını, ayrıca bu durumun Roma'nın sadece fethetme değil, aynı zamanda uyum sağlama kabiliyetini gösterdiğini söyler. Cicero'nun anlatımının devamından anlaşıldığına göre Sabinler kızlarını alan Romalılara savaş açmışsa da, çatışmadan herhangi bir sonuç çıkmamış, bunun üzerine kaçırılan kızların aracılığıyla²⁹, Romulus Sabinlerin kralı olan T. Tatius'la anlaşma yaparak³⁰ "hem Sabinleri dinsel ritüellerle siteye katmış, hem de krallığını onların krallığıyla birleştirmiştir"³¹. Buradan anlaşılması gereken Sabinlerin

herkesi eğlendirecek oyunlardan oluşan bir şenlik düzenleyeceğini duyurdu. Sabin kızlarının da katıldığı şenlik gününde, mor bir kıyafet giyinerek soylular arasında yerini aldı. Saldırı anının geldiğini göstermek için ayağa kalkacak, kıyafetini düzeltip üzerine atacaktı. Romalı adamları işaret verilir verilmez silahlarıyla oyun alanındaki kızları kaçırdı. Sadece otuz kız kaçırdıkları söylenir.

²⁶ Başka bir görüşe göreyse, dolaylı yoldan bu emri veren, Romulus'un babası olduğu kabul edilen savaş tanrısı Mars'tır. Karş. Dionysius Halicarnassus 1.77.2; Ovidius, *Fasti* 3.197. Bk. T. P. Wiseman, "The Wife and Children of Romulus", *The Classical Quarterly New Series* 33/2, 1983: 446.

²⁷ M. M. Matthes, *Rape of Lucretia and the Founding of Republics* (Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 2000), 43.

²⁸ G. Kellow, "The Rise of Global Power and the Music of the Spheres: Philosophy and History in Cicero's *De Re Publica*", *Enduring Empire. Ancient Lessons for Global Politics*, ed. D. E. Tabachnick & T. Koivukoski (Toronto: University of Toronto Press, 2009), 154.

²⁹ Kızların Romalılar ile Sabinler arasına girip savaşı durduğu yönündeki anlatım Cicero'da değilse de, başka versiyonlarda bulunmaktadır. Örneğin bk. Livius 1.13. Bu konuyla ilgili bk. T. Halliday, "The Trouble with Tatius", *Oxford Art Journal* 29/2, 2006: 201.

³⁰ Romulus ile T. Tatius arasında yapılan kişilik kıyası ve anlaşmaya ilişkin bir okuma için bk. Halliday, "The Trouble with Tatius", 200-201.

³¹ *De Re Publica* 2.13: "et Sabinos in civitatem ascivit sacris communicatis, et regnum suum cum illorum rege sociavit".

kutsallara (*sacra*) ve tam vatandaşlığa kabulüdür³². Bu sayede Roma'nın tüm Italia'ya egemen olmasının ilk adımı atılmış olur³³.

Ancak Machiavelli Romulus'un ardından kral olan Numa Pompilius'tan bahsederek Romulus'un kurduğu kurumların mevcut devleti büyük bir devlete dönüştürme konusunda yetersiz olduğuna dikkat çeker. Ona göre tanrısal irade bu yetersizliği görünce Roma meclisini Numa'yı ikinci kral olarak seçmeye yönlendirmiş, böylece Numa ikinci kral olarak Romulus'un es geçtiği sorunları çözmüştür. Metnin bu bölümü Numa'nın yaptıklarını anlatır.

Tersten okumayla Numa'nın Roma'da karşılaştığı halk manzarasına bakarak Machiavelli'nin Romulus'un es geçtiğini düşündüğü unsurları belirlemek mümkündür. Buna göre Numa Romalıların vahşi ve şiddet dolu bir halk olduğunu görmüş, barışçıl sanatların yardımıyla onları bir düzene sokup itaatkâr olmalarını sağlayabileceğini düşünmüştür. Bu yüzden Machiavelli'nin tespitiyle toplumun sürekliliğini sağlayan temel bir unsur olarak dinden yardım almış ve onu yeniden düzenlemiştir. Burada cumhuriyet döneminde bile varlığını sürdüren dinî kurumları tesis etmesi, Numa'nın Romulus'un es geçtiği toplumsal vahşilik ve şiddet sorununu çözmesi anlamına gelmektedir. Machiavelli dinin Roma tarihindeki önemine değinip orduları kontrol etme, plebs sınıfını cesaretlendirme, insanları iyi davranışlara yönlendirip ahlaksızlıktan uzak tutma gibi faydalarından ve Roma'nın dine verdiği önemin örneklerinden bahsettikten sonra Roma'nın Romulus'a mı yoksa Numa'ya mı daha çok borçlu olduğu sorusunu gündeme getirir. Machiavelli'ye göre Roma açık ara Numa'ya daha çok şey borçludur. Zira dinin olduğu yerde ordu daha kolay bir şekilde yönlendirilir, buna karşılık dinin olmadığı yerde orduyu yönetmek kolay değildir. Romulus meclisi düzenlerken veya sivil ve askerî kurumlarını oluştururken tanrının otoritesinden faydalanmayı gerekli görmemiştir, buna karşılık Numa kentte insanların aşına olmadığı yeni kurumları kurarken bir nymphâ yani periyle yakın ilişki halindeymiş gibi

³² T. H. Dyer, *The History of the Kings of Rome* (London: Bell and Daldy, 1868), 291.

³³ Bk. R. Brown, "Livy's Sabine Women and the Ideal of Concordia", *Transactions of the American Philological Association* (1974-) 125, 1995: 291.

davranmış ve kendi otoritesinin böyle bir iş için yetersiz olduğunu kabul etmiştir³⁴. Başka deyişle Numa Romulus'tan farklı olarak yetenekten (*virtù*) yoksun olduğu için bu eksikliği dini kullanarak gidermiştir³⁵. Bu örnekte dini politikanın aracı kılmak Machiavelli'ye toplumu olumlu yönde etkilemede başarılı bir hamle olarak görünmektedir. Machiavelli'nin buradaki yaklaşımını ele alan Sullivan'ın deyişiyle Roma'nın dini, arkasında politikacıların eylemlerini gerçekleştirdiği bir örtüdür³⁶. Andrew ise buradaki fonksiyonel din anlayışına gönderme yaparak tilki analojisine başvurur ve "Machiavelli'nin tilkisi başkalarını kandırır, kendisini değil" der³⁷.

Şurası açık ki, Machiavelli dindar olma veya dinin ölçü alınması değil, dinin politik amaçla kullanılması üzerinde durmaktadır. Zira hem Machiavelli hem de onun üzerine yorum yaptığı Livius Romulus'u dindar olmamakla veya dini ölçü almamakla suçlamaz veya onu bu konuda eksik görmez. Örneğin Livius 1.8'de Romulus'un iktidarı sırasında günlük dinî ritüellere katıldığını söyler. Kaldı ki Remus'la olan iktidar mücadelesi sırasında başvurulan kehanet yöntemi de Romulus'un gerek bu aşamada gerek sonrasında karar ve eylemlerinin dinî meşruiyetini gözettiğini gösterebilir. En azından Numa'dan önce de Romulus'un toplumunda dinin önemli bir yer tuttuğu söylenebilir³⁸. Machiavelli'nin odaklandığı konu dinin bilinçli bir şekilde politik amaçla kullanılmasının gerektiğidir. Nitekim bu tür durumlardaki olağanüstü yasaların tanrısal iradeye

³⁴ Najemy Machiavelli'nin Livius ve Plutarchus gibi Numa'nın Egeria isimli periyle ilişki halindeymiş gibi davranmasını dinin politik amaçla kullanımına örnek olarak gösterdiğine dikkat çeker. Yazara göre bu "şiir bahçesinden yetişen türde bir aldatmadır". Bu konuyla ilgili olarak bk. John M. Najemy, "Papius and the Chickens, or Machiavelli on the Necessity of Interpreting Religion", *Journal of the History of Ideas* 60/4, 1999: 669 vd.

³⁵ Machiavelli'nin dinin devletin yücelmesi için önemli olduğu düşüncesi ile yazarın yaşadığı dönemdeki tarihsel olaylar arasında ilişki kuran değerlendirmeler için bk. M. Silk, "Numa Pompilius and the Idea of Civil Religion in the West", *Journal of the American Academy of Religion* 72/4, 2004: 878-881; M. L. Colish, "Republicanism, Religion, and Machiavelli's Savonarolan Moment", *Journal of the History of Ideas* 60/4, 1999: 602 vd. Ayrıca Machiavelli'nin buradaki yaklaşımının tarihçi Polybius'a dayandığıyla ilgili olarak bk. Mansfield, *Machiavelli's New Modes and Orders: A Study of the Discourses on Livy*, 35-40.

³⁶ V. B. Sullivan, "Neither Christian nor Pagan: Machiavelli's Treatment of Religion in the 'Discourses'", *Polity* 26/2, 1993: 265-266.

³⁷ E. Andrew, "The Foxy Prophet: Machiavelli Versus Machiavelli on Ferdinand and the Catholic", *History of Political Thought* 11/3, 1990: 422.

³⁸ Benzer bir yorum için bk. Sullivan, "Neither Christian nor Pagan: Machiavelli's Treatment of Religion in the 'Discourses'", 268-269.

dayandırılmadan çıkarılamayacağına inanır, ona göre tarih de onun tanığıdır, Lykurgos ve Solon gibi bilge yasa koyucular çıkardıkları yasaları tanrısal iradeye dayandırarak insanları ikna etme zorluğunu aşmıştır³⁹. Burada Preus'un savunduğu gibi, Machiavelli açıkça fonksiyonel bir din anlayışı ortaya koymaktadır⁴⁰.

Machiavelli'nin Numa'yı Romulus'tan daha önemli görmesini eleştiren Guicciardini'ye göre Romalılar dini düzenlemekte ve iyi yasalar çıkarmakta yetkindi, bu yüzden Numa iyi bir sistemi kabul etmeye meyilli bir halk bulmuştu. Yazar bunu şöyle kanıtlar: Romalılar vahşi ve savaşçı olsalar da, Romulus'tan sonra kentin dışına çıkararak adalet, barış ve din konusunda iyi bir şöhreti olan Numa'yı kral olarak seçmişlerdir. Numa kentin ilk gerçek yöneticisi olsaydı, kent daha savaşçı olan komşuların tutsağı olurdu, keza Romulus'un Numa'nın dinî yapıyı oluşturmasını mümkün kıldığı gibi, Numa da Romulus'un orduyu oluşturmasını mümkün kılamazdı. Guicciardini'nin bu yaklaşımı Machiavelli'nin aksine Roma'nın kuruluşunda Romulus'un Numa'dan daha önemli olduğunu göstermektedir⁴¹. Bu noktada iki kralı kıyaslayıp birini diğerine üstün kılmaktan ziyade ikisini Roma'nın kuruluş aşamasının birbirini tamamlayan iki yönetici olarak görmek de mümkündür⁴². Nitekim *Discorsi* 1.19'un giriş bölümü bu minvalde bir perspektif sunar. Machiavelli burada Roma'nın ilk üç kralını, yani savaşçı Romulus, barışçıl Numa ve barıştan ziyade savaştan yana olan Tullus'u farklı karakterlerine rağmen Roma'nın mükemmel talihinin (*fortuna grandissima*) parçaları olarak görür. Daha sonra Romulus'un yeteneğinin (*virtù*) Numa'ya

³⁹ Machiavelli'nin Romalıların politik amaç ve gerekçelerle dinden nasıl yararlandığına ilişkin verdiği diğer örnekler şunlardır: Plebs sınıfı yönetilirken ve tribunos'lara karşı politik hamle yapılırken dinden yararlanılması (1.13), kehanetlere başvurulması (1.14) ve Samnites kavminin deneyimi (1.15). Bunların dışında 1.12'de Roma Kilisesi yüzünden dinden yararlanmayan İtalya'nın yıkılmış olduğu konusu ele alınır. Machiavelli'nin buradaki tespitleriyle ilgili kapsamlı değerlendirme için bk. Coby, *Machiavelli's Romans: Liberty and Greatness in the Discourses on Livy*, 66 vd.

⁴⁰ J. S. Preus, "Machiavelli's Functional Analysis of Religion: Context and Object", *Journal of the History of Ideas* 40/2, 1979: 171-190. Karş. N. Hochner, "A Ritualist Approach to Machiavelli", *History of Political Thought* 30/4, 2009: 579.

⁴¹ Bu konuyla ilgili Guicciardini'nin aktarımları ve onlarla ilgili değerlendirmeler için bk. R. A. Belliotti, *Machiavelli's Secret: The Soul of the Statesman* (Albany: State University of New York Press, 2015), 152.

⁴² Benzer bir yorum için bk. J. M. Najemy, "Society, class, and state in Machiavelli's Discourses on Livy", *The Cambridge Companion to Machiavelli*, ed. J. M. Najemy (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 99 vd.

Roma'yı uzun yıllar barış sanatlarıyla yönetme fırsatını verecek kadar büyük olduğunu söyler. Dolayısıyla Machiavelli Numa'nın Romulus'a din temelli barış politikasından kaynaklanan görece üstünlüğünü de ironik bir şekilde ve dolaylı olarak Romulus'a dayandırmış olur⁴³. Bağlamda farklı dönemlerde gereklilik arz ederek birbirini tamamlayan savaşçı ve barışçıl yönetimler Roma'nın mükemmel talihini meydana getirmektedir.

Sonuç olarak Machiavelli'nin Romulus'u politik öngörüsüyle Roma'nın geleceğini inşa etmiş olan bir kurucu önderdir. Onun tek adam olarak kuruluş aşamasında ve sonrasında almış olduğu her karar ve gerçekleştirdiği her eylem bu politik inşa sürecinin bir parçası olduğu için meşrudur.

⁴³ Machiavelli'nin Romulus ile Numa arasında yaptığı karşılaştırmada birbiriyle çelişen farklı görüşleri savunduğuyla ilgili olarak bk. N. Tarcov, "Machiavelli's Critique of Religion", *Social Research* 81/1, 2014: 195 vd.

KAYNAKÇA

Andrew, E., "The Foxy Prophet: Machiavelli Versus Machiavelli on Ferdinand the Catholic", *History of Political Thought* 11.3, 1990: 409-422.

Augustinus, *De Civitate Dei = City of God*, Volume I: Books 1-3. Çev. George E. McCracken. Loeb Classical Library 411. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1957; *City of God*, Volume IV: Books 12-15. Çev. Philip Levine. Loeb Classical Library 414. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1966.

Belliotti, R. A., *Machiavelli's Secret: The Soul of the Statesman* (Albany: State University of New York Press, 2015).

Brown, R., "Livy's Sabine Women and the Ideal of Concordia", *Transactions of the American Philological Association* (1974-) 125, 1995: 291-319.

Carty, J. A., "Machiavelli's Art of Politics: A Critique of Humanism and the Lessons of Rome", *On Civic Republicanism: Ancient Lessons for Global Politics*, ed. G. C. Kellow & N. Leddy, (Toronto: University of Toronto Press, 2016), 119-135.

Cicero, *De Re Publica – De Legibus*, çev. C. W. Keyes (Cambridge: Harvard University Press, 2000).

Cicero, *On the Commonwealth and On the Laws*, ed. J. E. G. Zetzel (Cambridge: Cambridge University Press, 1999).

Cicero, *De Divinatione = On Old Age. On Friendship. On Divination*. Çev. W. A. Falconer. Loeb Classical Library 154. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1923.

Cicero, *De Natura Deorum = On the Nature of the Gods. Academics*. Çev. H. Rackham. Loeb Classical Library 268. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1933.

Coby, J. P., *Machiavelli's Romans: Liberty and Greatness in the Discourses on Livy* (Oxford: Lexington Books, 1999).

Colish, M. L., "Republicanism, Religion, and Machiavelli's Savonarolan Moment", *Journal of the History of Ideas* 60/4, 1999: 597-616.

Çevik, C. C., *Cicero'nun Devleti: De Re Publica Yazıları* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017).

Dionysius Halicarnassus = *Roman Antiquities*, Volume I: Books 1-2. Çev. Earnest Cary. Loeb Classical Library 319. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1937.

Donaldson, Peter S., *Machiavelli and Mystery of State* (Cambridge: Cambridge University Press, 1988).

Dyer, T. H., *The History of the Kings of Rome* (London: Bell and Daldy, 1868).

Kellow, G., "The Rise of Global Power and the Music of the Spheres: Philosophy and History in Cicero's *De Re Publica*", *Enduring Empire. Ancient Lessons for Global Politics*, ed. D. E. Tabachnick & T. Koivukoski (Toronto: University of Toronto Press, 2009), 147-163.

Halliday, T., "The Trouble with Tattius", *Oxford Art Journal* 29/2, 2006: 197-211.

Hochner, N., "A Rituelist Approach to Machiavelli", *History of Political Thought*, 30.4, 2009: 575-595.

Hörnqvist, M., "Machiavelli's military project and the Art of War", *The Cambridge Companion to Machiavelli*, ed. John M. Najemy, (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 112-127.

Livius, *History of Rome, Volume I: Books 1-2*, çev. B. O. Foster (Cambridge: Harvard University Press, 1919).

Machiavelli, *Il Principe*, ed. M. Martelli (Roma: Salerno Editrice, 2006).

Machiavelli, *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*, ed. G. Inglese (Milan: Biblioteca Universale Rizzoli, 1984).

Machiavelli, *Discourses on Livy*, çev. J. C. Bondanella & P. Bondanella (Oxford: Oxford University Press, 2003).

Machiavelli, *Titus Livius'un İlk On Kitabı Üzerine Söylevler*, çev. A. Tolga (İstanbul: Say Yayınları, 2017).

Mansfield, H. C., *Machiavelli's New Modes and Orders: A Study of the Discourses on Livy* (Chicago & London: The University of Chicago Press, 1979).

Matthes M. M., *Rape of Lucretia and the Founding of Republics* (Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, 2000).

Moudarres, A., "The Enemy at Home: Fratricide and Civil Strife in Machiavelli's Thought", *MLN* 129/1, 2014: 22-41.

Najemy, J. M., "Society, class, and state in Machiavelli's Discourses on Livy", *The Cambridge Companion to Machiavelli*, ed. J. M. Najemy, (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 96-111.

Najemy, J. M., "Papirius and the Chickens, or Machiavelli on the Necessity of Interpreting Religion", *Journal of the History of Ideas* 60/4, 1999: 659-681.

Ovidius, *Fasti = Fasti*. Çev. James G. Frazer. Revised by G. P. Goold. Loeb Classical Library 253. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1931.

Platon, *Leges = Laws*, Volume I: Books 1-6. Çev. R. G. Bury. Loeb Classical Library 187. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1926.

Preus, J. S., "Machiavelli's Functional Analysis of Religion: Context and Object", *Journal of the History of Ideas* 40/2, 1979: 171-190.

Silk, M., "Numa Pompilius and the Idea of Civil Religion in the West", *Journal of the American Academy of Religion* 72/4, 2004: 863-896.

Sullivan, V. B., "Neither Christian nor Pagan: Machiavelli's Treatment of Religion in the 'Discourses'", *Polity* 26/2, 1993: 259-280.

Tarcov, N., "Machiavelli's Critique of Religion", *Social Research* 81/1, 2014: 193-216.

Werner, J. M. & Scott, J. T., "Sin City: Augustine and Machiavelli's Reordering of Rome", *The Journal of Politics* 73/3, 2011: 857-871.

Wiseman, T. P., "The Wife and Children of Romulus", *The Classical Quarterly, New Series* 33/2, 1983: 445-452.